

رابطه خوش‌بینی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی در بین دانش‌آموزان مدارس متوسطه پسرانه

مناطق 6 و 9 شهر تهران

کیوان مرادی¹؛ مظفرالدین واعظی²؛ محمد فرزانه³؛ محمد میرزایی⁴

چکیده

ارزیابی شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد: (1) بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی در مدارس متوسطه پسرانه مناطق 6 و 9 شهر تهران، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. (2) از میان سه مؤلفه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان (تأکید تحصیلی دانش‌آموزان، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه)، تأکید تحصیلی دانش‌آموزان بیشترین سهم را در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دارد.

واژگان کلیدی: خوش‌بینی تحصیلی، تأکید تحصیلی دانش‌آموزان، اعتماد دانش‌آموزان، احساس هویت نسبت به مدرسه، پیشرفت.

پژوهش حاضر، با هدف بررسی رابطه خوش‌بینی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در بین دانش‌آموزان مدارس متوسطه پسرانه مناطق 6 و 9 شهر تهران صورت گرفته است. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مدارس متوسطه پسرانه مناطق 6 و 9 شهر تهران می‌باشد، که تعداد آن‌ها برابر با 14304 دانش‌آموز است که با استفاده از جدول مورگان تعداد 375 دانش‌آموز به عنوان نمونه انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری در این پژوهش از نوع چندمرحله‌ای بوده است. جهت گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموز (اسچن موران و همکاران، 2013) و معدل نمرات دانش‌آموزان استفاده شده است. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ «0/923»

1. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه تهران k1moradi.87@gmail.com

2. عضو هیأت علمی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران mzvaezi@ut.ac.ir

3. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه تهران fmohamad37@yahoo.com

4. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه تهران milan.miran@yahoo.com

مقدمه

است. یافته‌های مطالعات بین‌المللی مؤید عملکرد ضعیف دانش‌آموزان ایرانی در حوزه‌های مختلف بوده است. با نگاهی به مطالعات صورت گرفته در مورد عملکرد دانش‌آموزان ایرانی و مقایسه آن با سایر کشورها، این امر مشخص می‌شود که دانش‌آموزان ایرانی از بین 42 کشور شرکت‌کننده در آزمون بین-المللی تیمز در سال 2011، رتبه‌های 22 و 32 را به خود اختصاص داده است (مرکز ملی مطالعه تیمز و پرلز⁷، 2013).

از این رو، تلاش برای شناسایی عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و ارائه راهبردها و انجام اقداماتی جهت کاهش عوارض ناشی از افت تحصیلی دانش‌آموزان هدف بسیاری از پژوهش‌های محققان ایرانی بوده است. برخی از پژوهش‌ها به مسائل درونی مدرسه نظیر: ویژگی‌های معلمان، رفتارهای دانش‌آموزان، فرهنگ مدرسه، رهبری مدرسه، جو مدرسه و فعالیت‌های مرتبط با یادگیری پرداخته و برخی دیگر به متغیرهای بیرونی نظیر: جایگاه اجتماعی- اقتصادی دانش‌آموزان، منطقه جغرافیایی سکونت دانش‌آموزان و پیشینه خانوادگی دانش‌آموزان توجه داشته‌اند.

در حالی که پیوند بین مسائل درونی مدرسه، متغیرهای بیرونی نظیر زمینه اقتصادی- اجتماعی و پیشرفت تحصیلی امری انکارناپذیر است؛ با این وجود در مطالعات اخیر مشخص شده است که نگرش دانش‌آموزان نسبت به مدرسه عامل مهمی در یادگیری و بهبود پیشرفت تحصیلی آن‌ها می‌باشد (لاد و دینلا⁸، 2009). بر همین اساس گمان بر این است که تأکید تحصیلی دانش‌آموزان⁹، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان¹⁰ و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به

از وظایف اساسی آموزش و پرورش در هر کشوری، انتقال میراث فرهنگی جامعه، پرورش استعدادها و دانش‌آموزان و آماده کردن آنان برای شرکت فعال در جامعه است. بنابراین، تعلیم و تربیت افراد به منظور تصدی امور مختلف ضروری می‌نماید و مسأله موفقیت یا عدم موفقیت در امر تحصیل از مهمترین دغدغه‌های نظام آموزشی در تمامی جوامع است. موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هر جامعه نشان‌دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی است. لذا، نظام آموزشی از زمانی می‌توان کارآمد و موفق دانست که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان آن در مقاطع مختلف، بیشترین و بالاترین رقم را داشته باشد. (حسینی طباطبایی و قدیمی‌مقدم، 2008)

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در تمامی سطوح آموزشی، هدف اصلی است. در مسیری که دانش‌آموزان از کودکی تا ورود به دانشگاه طی می‌کنند، موانعی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را می‌کند. (گرین و آنیون¹، 2010)

از این رو، معلمان و مدیران مدارس زمان و انرژی زیادی برای طراحی سازوکارهای متنوع برای تأثیرگذاری مثبت بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، صرف می‌کنند. (جوردن و لوئیس²، 2009؛ جنتیلوسی و موتو³، 2007؛ وارد⁴، 2004؛ زورن و بولر⁵، 2007)

بر اساس مطالعات صورت گرفته، شواهد گویای آن است که میزان افت تحصیلی⁶ از مشکلات عمده و رایج دانش‌آموزان ایرانی در همه پایه‌های تحصیلی

1. Green & Anyon
2. Gordan & Louis
3. Gentilluci & Muto
4. Ward
5. Zorn & Boler
6. Drop-out rate

7. National Center PIRLS and TIMSS Study
8 Ladd & Dinella
9. Students Academic Press
10. Students Trust in Teachers

اجتماعی⁹ کلمن¹⁰، کار او و همکارانش در حوزه فرهنگ و جو سازمانی و همچنین مفهوم خوش‌بینی اکتسابی¹¹ مارتین سلینگمن¹² شکل گرفته است (هوی¹³، 2012). بعد از ارائه سازه خوش‌بینی تحصیلی مدرسه از سوی هوی و همکارانش، پژوهش‌های متعددی در مورد این سازه و تسری آن به حوزه فردی شکل گرفت. خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان حوزه جدیدی است که توسط اسپچن-موران و همکاران (2013) شکل گرفته است. این مفهوم که از سه مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموزان، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه تشکیل شده است، یک باور مثبت در دانش‌آموزان است، مبنی بر اینکه آن‌ها قادر هستند با تأکید بر یادگیری خود، اعتماد به معلمان و احساس هویت نسبت به مدرسه، زمینه پیشرفت تحصیلی خود را فراهم آورند. به طور خلاصه، خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان تصویر غنی از عاملیت انسانی را به تصویر می‌کشد که رفتار دانش‌آموزان را از نظر ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری تبیین می‌کند. همان‌طور که گفته شد خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان از سه مؤلفه تشکیل شده است که شرح آن‌ها در ادامه آمده است:

احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه اولین مؤلفه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان است. این مؤلفه بر این موضوع اشاره دارد، دانش‌آموزانی که احساس هویت نسبت به مدرسه خود دارند، اغلب رفتار آن‌ها با واژه‌هایی چون احساس وابستگی¹⁴، دلبستگی¹⁵، درگیری¹⁶، تعهد¹، الفت و محبت² آن‌ها

مدرسه¹ که نگرش‌های دانش‌آموزان را پایه‌گذاری می‌کنند، موجب ارتقاء پیشرفت تحصیلی می‌شوند (اسپچن-موران و همکاران²، 2013).

بنابراین، هدف این مطالعه این است که رابطه بین تأکید تحصیلی دانش‌آموزان، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه که تحت عنوان خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان³ شناخته شده است را با پیشرفت تحصیلی آن‌ها در مدارس متوسطه پسرانه مناطق 6 و 9 شهر تهران را مشخص سازد.

همان‌گونه که گفته شد عوامل مختلفی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر هستند. بر همین اساس، هوی و همکارانش به مدت چهار سال پژوهش‌های متعددی را در مورد اینکه کدام عوامل سازمانی، مدارس را برای معلمان در جهت آموزش بهتر و برای دانش‌آموزان برای یادگیری مؤثرتر، مکان بهتری می‌سازد، صورت دادند. بعد از پژوهش‌های فراوان هوی و همکارانش، آن‌ها در سال 2006 سازه خوش‌بینی تحصیلی را ارائه کردند و به این مسأله اذعان کرده‌اند که ویژگی‌هایی چون کارآمدی جمعی، اعتماد معلمان به دانش‌آموزان و والدین آن‌ها و تأکید تحصیلی، پیش‌بینی‌کننده‌های قوی برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشند. هوی به این امر اشاره می‌کند

که سازه خوش‌بینی تحصیلی در طی زمان و بر پایه روان‌شناسی انسان‌مدار⁴، روان‌شناسی مثبت⁵ و با بهره‌گیری از بنیان‌های تئوریک شناخت اجتماعی⁶، خودکارآمدی⁷ آلبرت بندورا⁸، تئوری سرمایه

9. Social Capital Theory
10. Coleman
11. Learned Optimism
12. Martin Seligman
13. Hoy
14. Sense of Affiliation
15. Attachment
16. Involvement

1. Students Identification with School
2. Tschannen-Moran et al
3. Students Academic Optimism
4. Humanist Psychology
5. Positive Psychology
6. Social Cognitive
7. Self-Efficacy
8. Albert Bandura

آموزان به معلمان نیز شامل موارد ذیل می‌شود: دانش-آموزان اعتقاد دارند که معلمان همیشه آماده کمک کردن هستند، معلمان برای گفتگو به آسانی در دسترس هستند، معلمان در نحوه آموزش خود خوب عمل می‌کنند، دانش‌آموزان می‌توانند روی کمک معلمان حساب کنند، معلمان کارهای معرکه‌ای انجام می‌دهند، معلمان همیشه صادق هستند و معلمان واقعاً به صحبت‌های دانش‌آموزان گوش می‌دهند (Ibid).

آخرین مؤلفه تشکیل‌دهنده سازه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، تأکید تحصیلی است. تأکید تحصیلی بر این اصل استوار است که دانش‌آموزان در محیط‌هایی که فعالیت‌های جالب توجه و چالش‌انگیز ارائه می‌شود، به احتمال بیشتر به موفقیت می‌رسند. به عبارت دیگر، در تأکید تحصیلی توجه اصلی بر یادگیری و آموزش متمرکز است. یک مدرسه با تأکید تحصیلی قوی از نظر تحصیلی متمایل به محیطی است که در آن اهداف و انتظارات سطح بالا وجود دارد، پیشرفت مورد قدردانی و تجلیل قرار می‌گیرد، معلمان به توانایی‌های دانش‌آموزان اعتماد و اطمینان دارند و دانش‌آموزان هنجارهای تحصیلی مدرسه را مورد احترام قرار می‌دهند. تأکید تحصیلی شامل سیاست‌ها، اقدامات، انتظارات و هنجارهایی است که دانش‌آموزان را به سوی پیشرفت سوق می‌دهد. دانش‌آموزان با تأکید تحصیلی بالا، بر این عقیده هستند که، دانش-آموزان مدرسه آن‌ها به کسانی که نمره خوب می‌گیرند، احترام می‌گذارند، دانش‌آموزان مدرسه تلاش زیادی برای بهبود وضعیت آموزشی خود می‌کنند، مدرسه آن‌ها نسبت به یادگیری دانش‌آموزان جدی است، دانش‌آموزان فعالیت و کوشش زیادی برای گرفتن نمره خوب می‌کنند، میزان پیشرفت دانش‌آموزان در مدرسه به چالش کشیده می‌شود، می‌توانند در صورت نیاز مدرسه کمک بیشتری به مسئولان مدرسه بکنند و در مدرسه از نمره‌های

نسبت به مدرسه‌شان توصیف می‌شود؛ برعکس این امر، دانش‌آموزانی با موفقیت کمتر هستند که فاقد هویت نسبت به مدرسه خود هستند. این دانش‌آموزان با واژه‌هایی چون گوشه‌گیر³، بیگانه و ناخشنود⁴ توصیف می‌شوند (فین⁵، 1989). فین (1989) و وُلک⁶ (1997) دو ایده مکمل را که نشان‌دهنده احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه است را به شرح ذیل بیان می‌کنند: اول اینکه، دانش‌آموزان با جامعه مدرسه از حیث اینکه مدرسه نقش مهمی در زندگی آن‌ها بازی می‌کند، احساس تعلق می‌کنند؛ دوم اینکه، دانش‌آموزان برای مدرسه و اهداف مرتبط با آن ارزش قائل هستند. واژه‌های جانشین مورد استفاده برای توصیف دقیق این مفهوم شامل عضویت در مدرسه⁷، دلبستگی به مدرسه و تعهد به مدرسه می‌باشد (به نقل از اسچن موران و همکاران، 2013).

اعتماد دانش‌آموزان به معلمان دومین مؤلفه تشکیل‌دهنده سازه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان است. طی دو دهه گذشته، مطالعات درباره سازه اعتماد از سوی تئوریسین‌های سازمانی و اخیراً در مدارس، به طور فزاینده‌ای رو به فزونی گرفته است. تعریف واژه اعتماد به دلیل چندوجهی بودن آن برای پژوهشگران چالش‌انگیز بوده است. یکی از تعاریف صورت گرفته از اعتماد به وسیله هوی و موران (1999) صورت گرفته است. آن‌ها اعتماد را به این صورت تعریف می‌کنند: اعتماد تمایل افراد برای آسیب دیدن و کار با دیگران است، این تمایل مبتنی بر اطمینان به دیگران است که آن‌ها خیرخواه، صادق، روراست، قابل اطمینان و لایق هستند. اعتماد دانش-

1. Commitment
2. Bonding
3. Alienated
4. Withdrawn
- 5 Finn
6. Voelkl
7. School Membership

پژوهش خود با عنوان خوش‌بینی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مدارس ابتدایی شهری، به این نتیجه دست یافتند که زمانی که وضعیت اقتصادی-اجتماعی دانش‌آموزان کنترل می‌شود، خوش‌بینی تحصیلی به عنوان یک ویژگی مدرسه توانایی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را دارد. (کینگ‌بیول^۳، 2010)، در پایان‌نامه دکتری خود با عنوان اثرات خوش‌بینی تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در ایالت آلاباما آمریکا، به این نتیجه رسید که بین سه مؤلفه خوش‌بینی تحصیلی (تأکید تحصیلی، خودکارآمدی و اعتماد) و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. (پاملا جی^۴، 2012)، در پایان‌نامه دکتری خود با عنوان خوش‌بینی تحصیلی مدارس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، به این نتیجه رسید که با وجود کنترل وضعیت اجتماعی-اقتصادی دانش‌آموزان، بین خوش‌بینی تحصیلی مدارس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین خوش‌بینی تحصیلی مدارس توانایی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را ندارد (به نقل از اسپنچن‌موران و همکاران، 2013).

(بیول و اسمیت، 2012)، در پژوهشی تحت عنوان اثرات خوش‌بینی تحصیلی بر پیشرفت خواندن دانش‌آموزان مدارس ابتدایی، به این نتیجه رسیدند که بین خوش‌بینی تحصیلی و پیشرفت خواندن دانش‌آموزان رابطه مثبت و بالایی وجود دارد. (گارول و کرمگیل^۵، 2010)، در پژوهش خود تحت عنوان خوش‌بینی تحصیلی به این نتیجه دست یافتند، که علی‌رغم وضعیت اقتصادی-اجتماعی دانش‌آموزان، ساختار سه‌گانه خوش‌بینی تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی

خوب قدردانی می‌شود (اسپنچن‌موران و همکاران، 2013). در ادامه به برخی از پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون خوش‌بینی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته می‌شود:

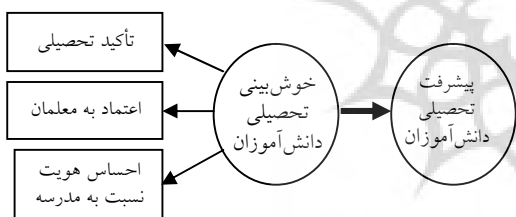
(اسپنچن‌موران و همکاران، 2013)، در پژوهش خود با عنوان خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، در نمونه‌ای که شامل 49 مدرسه ابتدایی، متوسطه اول و دوم و با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی، به این نتیجه رسیدند که بین سه متغیر تأکید تحصیلی دانش‌آموزان، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه رابطه قوی و معنی‌داری وجود دارد که این سه متغیر مجموعاً سازه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان را تشکیل می‌دهند. آن‌ها همچنین به این نتیجه رسیدند که بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها رابطه معنی‌دار و مستقیمی وجود دارد. مایکل (مایکل^۱، 2004)، در پایان‌نامه دکتری خود با عنوان اثرات اعتماد بر هویت بخشی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، به این نتیجه دست یافت که اعتماد دانش‌آموزان به مدیر و احساس هویت آن‌ها نسبت به مدرسه اثر مثبتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. وی همچنین به این نتیجه رسید که از بین متغیرهای پژوهش، احساس هویت نسبت به مدرسه توانایی پیش‌بینی قوی‌تری در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد. هوی و همکاران، (2006)، در پژوهش خود با عنوان خوش‌بینی تحصیلی مدارس: عاملی برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، با بهره‌گیری از روش تحلیل عاملی تأییدی به این نتیجه دست یافتند که با کنترل متغیرهای جمعیت‌شناختی و پیشرفت تحصیلی پیشین دانش‌آموزان، خوش‌بینی تحصیلی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. (اسمیت^۲ و هوی، 2007)، در

3 King Bevel
4 Pamela J
5 Gurol & Kerimgil

1 Mitchell
2 Smith

رسیده است که روابط خوب و صمیمی بین معلم و دانش‌آموز بر ایجاد نگرش مثبت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است.

در مجموع، مرور ادبیات و پیشینه پژوهش نشان داد که رابطه بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها به تازگی مورد توجه قرار گرفته و با توجه به کمبود پژوهش‌های تجربی در این مورد، بررسی بیشتر در این موضوع لازم و ضروری است. بنابراین، مسأله اصلی پژوهش حاضر شفاف کردن رابطه میان خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها می‌باشد. به منظور پیش‌بینی احتمال وجود رابطه میان خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها، با توجه به یافته‌ها و پیشینه پژوهشی، الگوی فرضی (شکل 1) با هدف اندازه‌گیری میزان ارتباط خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها، طراحی شد.

شکل 1. الگوی مفهومی پژوهش

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی و از جهت گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع پژوهش‌های همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه مناطق 6 و 9 آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی 92-93 می‌باشد. طبق آخرین اطلاعات منتشر شده اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران، تعداد کل دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه مناطق 6 و 9 آموزش و پرورش شهر تهران، 14304 دانش‌آموز بوده است.

دانش‌آموزان اثر مثبت و معنی‌دار دارد. روز و همکاران¹ (1996)، در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که یکی از عوامل مؤثر برای تعیین اهداف پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، نگرش آن‌ها در مورد تحصیل و مدرسه است. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که اگر دانش‌آموزان احساس کنند که مدرسه (یا معلم) قادر است فرایند یادگیری را تسهیل کند، رضایت بیشتری از یادگیری خواهد داشت (به نقل از ذبیحی‌حصاری، 2014).

(کربای و دیپائولا²، 2011)، در پژوهش خود تحت عنوان خوش‌بینی تحصیلی و تعهد جمعی³ در مدارس شهری، به این نتیجه رسیدند که در مدارس که در آن کادر آموزشی خوش‌بین هستند، دانش‌آموزان آن‌ها علی‌رغم وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین، می‌توانند به موفقیت دست پیدا کنند. همچنین آن‌ها به این نتیجه دست یافتند، که در چنین مدارس گروه‌ها متعهد هستند و دانش‌آموزان تمایل بیشتری برای پیشرفت تحصیلی بیشتر دارند. همچنین یافته‌های این مطالعه بر این مسأله تأکید دارد که تعهد جمعی، کارآمدی جمعی، اعتماد به مراجعان و پافشاری، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کنند. (فارر و اسکینر⁴، 2003)، به این نتیجه رسیدند که روابط بین دانش‌آموزان و معلمان پیش‌بینی‌کننده قوی برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است. (عباسیان و همکاران، 2013)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینی تحصیلی به عنوان متغیر میانجی اثر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. (ژاله‌رضایی، 1994)، در پژوهش خود به تعامل بین معلم و دانش‌آموز در ارتباط با پیشرفت تحصیلی پرداخته و به این نتیجه

1. Ross et al
- 2 Kirby & Dipaola
3. Community Engagement
- 4 Furrer & Skinner

شد که در نهایت 360 پرسش‌نامه بی‌نقص تشخیص داده شد و مبنای تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها شامل اسناد و مدارک برای اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی و یک پرسش‌نامه با طیف پنج‌گانه لیکرت برای اندازه‌گیری خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموز بوده است. این پرسش‌نامه که توسط (اسچن موران و همکاران، 2013)، ساخته شده دارای 28 گویه است. این پرسش‌نامه دارای سه خرده‌مقیاس تأکید تحصیلی دانش‌آموزان (8 گویه)، اعتماد دانش‌آموزان به معلمان (10 گویه) و احساس هویت دانش‌آموزان نسبت به مدرسه (10 گویه) است. پایایی پرسش‌نامه برای هر یک از خرده‌مقیاس‌ها به ترتیب 0/892، 0/869، 0/912 و برای کل ابزار 0/923 به‌دست آمد. برای روایی محتوایی پرسش‌نامه از نظر اساتید دانشگاه استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار استنباطی و نرم‌افزار SPSS 21 استفاده شد. در سطح آمار استنباطی از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام استفاده شد. در روش گام به گام اولین متغیر پیش‌بین بر اساس بالاترین ضریب همبستگی صفر مرتبه با متغیر ملاک وارد تحلیل می‌شود. از آن پس سایر متغیرهای

برای تعیین حجم نمونه مورد نظر با توجه به تعداد جامعه آماری از جدول کرجسی و مورگان¹ استفاده گردیده است. بنابراین، با استفاده از جدول کرجسی و مورگان حجم نمونه 375 دانش‌آموز به دست آمد. برای نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای استفاده شد. در نمونه‌گیری چندمرحله‌ای افراد جامعه با توجه به سلسله‌مراتبی (از واحدهای بزرگتر به کوچکتر) از انواع واحدهای جامعه انتخاب می‌شوند (سرمد و همکاران، 2010:185). در این پژوهش انتخاب نمونه در سه مرحله صورت گرفته است. ابتدا جامعه آماری دانش‌آموزان دو منطقه 6 و 9 به دبیرستان‌های پسرانه تقسیم شدند. در این مرحله که مرحله اول نمونه‌گیری است از میان دبیرستان‌های انتخاب شده، 40 کلاس (واحد مرحله دوم $n_2 =$) انتخاب شد. در اینجا از دبیرستان شماره یک، کلاس‌های 1 و 2، از دبیرستان شماره دوم کلاس‌های 3 و 4 و بالاخره از دبیرستان بیستم کلاس‌های 39 و 40 به طور تصادفی انتخاب شدند. در مجموع 375 دانش‌آموز از 40 کلاس و 20 دبیرستان انتخاب شده است. برای پیش‌گیری از افت احتمالی ابزار پژوهش، 20 درصد بیشتر پرسش‌نامه بین دانش‌آموزان توزیع

جدول 1. ماتریس همبستگی بین مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان	خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموز
0.391	ضریب همبستگی
0.000	سطح معنی‌داری (دو دامنه)
360	فراوانی
0.357 ^{**}	ضریب همبستگی
0.000	سطح معنی‌داری (دو دامنه)
360	فراوانی
0.211 ^{**}	ضریب همبستگی
0.000	سطح معنی‌داری (دو دامنه)
360	فراوانی
0.409 ^{**}	ضریب همبستگی
0.000	سطح معنی‌داری (دو دامنه)
360	فراوانی

کلیه متغیرها در سطح آلفای $0/01^{**}$ معنی‌دار هستند.

1. Krejcie & Morgan

برای تعیین اینکه کدام یک از خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان پیشرفت تحصیلی را بهتر پیش‌بینی می‌کند، از روش رگرسیون چند متغیری گام به گام استفاده شد. در این شیوه متغیرها به ترتیب بیشترین ضریب همبستگی بر متغیر وابسته وارد معادله رگرسیون می‌شوند.

نتایج تحلیل آماری این فرضیه در جدول‌های 2، 3 و 4 ارائه شده است. نتایج جدول شماره 2 گویای آن است که مدل رگرسیون پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی در دو گام انجام شده است. در گام اول، مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموز وارد معادله شده است و ضریب تعیین برابر با $0/153$ به دست آمده است. به عبارت دیگر مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموز $15/3$ درصد واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کند. در گام دوم بعد از مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموز، مؤلفه اعتماد دانش‌آموز به معلم وارد معادله شده است. با ورود این مؤلفه به معادله، ضریب تعیین به $0/197$ افزایش یافت. به بیان دیگر، دو مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموز و اعتماد دانش‌آموز به معلم توأمأ $19/7$ درصد واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کنند. مؤلفه احساس هویت دانش‌آموز نسبت به مدرسه به دلیل ناچیز بودن قدرت پیش‌بینی آن وارد معادله نشده است.

جدول 2. خلاصه مدل رگرسیون

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای معیار برآورد	تغییرات آماری	F تغییرات	درجه آزادی	سطح معنی‌داری F
1	$0/391^a$	$0/153$	$0/150$	$0/455$	ضریب همبستگی	$54/243$	1	$0/000$
2	$0/444^b$	$0/197$	$0/191$	$0/444$	تغییرات	$16/219$	1	$0/000$

a پیش‌بینی‌کننده‌ها: (ثابت)، تأکید تحصیلی دانش‌آموز
b پیش‌بینی‌کننده‌ها: (ثابت) تأکید تحصیلی دانش‌آموز، اعتماد دانش‌آموز به معلم
متغیر وابسته: پیشرفت تحصیلی

پیش‌بین بر حسب ضریب همبستگی تفکیکی یا نیمه-تفکیکی در تحلیل وارد می‌شود (سرمد و همکاران، 2010: 93-94).

اطلاعات و داده‌ها

در این بخش یافته‌های به دست آمده از آزمون‌های آماری پژوهش حاضر در قالب فرضیات مطرح شده، بررسی شده است:

فرضیه اول: بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

مطابق با جدول شماره 1، بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد. مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان نیز به طور معنی‌داری با خوش‌بینی تحصیلی همبستگی مثبت داشتند ($P \leq 0/01$). از بین مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، تأکید تحصیلی دانش‌آموزان بالاترین رابطه را با پیشرفت تحصیلی آن‌ها داشته است ($0/391$).

فرضیه دوم: مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، توانایی پیش‌بینی معنی‌دار پیشرفت تحصیلی آن‌ها را دارند.

بنابر یافته‌های فرضیه اول پژوهش، هرچه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان مطلوب باشد، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز بهتر خواهد شد. بنابراین،

نتایج جدول شماره 3 گویای آن است، که مقدار F محاسبه شده برای گام‌های اول و دوم تحلیل شده از لحاظ آماری معنی‌دار است. لذا، معادله رگرسیون انجام

جدول 3. آزمون تحلیل واریانس

مدل	منبع تغییر	جمع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	سطح معنی-داری
1	رگرسیون	11.244	1	11.244	54.243	0.000a
	باقیمانده	62.186	358	0.270		
	کل	73.430	359			
2	رگرسیون	14.443	2	7.222	36.607	0.000b
	باقیمانده	58.986	357	0.197		
	کل	73.430	359			

a پیش‌بینی‌کننده‌ها: (ثابت)، تأکید تحصیلی دانش‌آموز

b پیش‌بینی‌کننده‌ها: (ثابت) تأکید تحصیلی دانش‌آموز، اعتماد دانش‌آموز به معلم

متغیر وابسته: پیشرفت تحصیلی

جدول شماره 4، ضرایب رگرسیون گام به گام را نشان می‌دهد. ضریب رگرسیون گام اول برای مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموز برابر با 0/623 است. در گام دوم، مؤلفه اعتماد دانش‌آموز به معلم نیز وارد معادله می‌شود و ضرایب مؤلفه‌های تأکید تحصیلی دانش‌آموز و اعتماد دانش‌آموز به معلم به ترتیب 0/464 و

جدول 4. ضرایب رگرسیون متغیرهای وارد شده

مدل	متغیر	ضرایب استاندارد نشده	ضرایب استاندارد شده	t ارزش	سطح معنی‌داری
		B	Beta		
1	ثابت	1.033		3.991	0.000
	تأکید تحصیلی دانش‌آموز	0.623	0.391	7.365	0.000
2	ثابت	0.569		2.051	0.041
	تأکید تحصیلی دانش‌آموز	0.464	0.292	5.079	0.000
	اعتماد دانش‌آموز به معلم	0.316	0.231	4.027	0.000

متغیر وابسته: پیشرفت تحصیلی

نتیجه‌گیری و بحث

آموزان (به عنوان یکی از عوامل درون فردی) و پیشرفت تحصیلی آن‌ها پرداخته شده است. نتایج ضریب همبستگی پیرسون حاکی از رابطه مثبت و معنی‌دار (0/409) بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آن‌ها در سطح آلفای 0/01 بوده است. کلیه مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان نیز با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت معنی-

عملکرد و پیشرفت تحصیلی از جمله موضوعات مهم و مورد توجه در موقعیت‌های تعلیم و تربیتی است که از عوامل مختلف شخصی (درون‌فردی) و موقعیتی (برون‌فردی) اثرپذیر است. بر این اساس در این پژوهش به بررسی رابطه خوش‌بینی تحصیلی دانش-

پژوهش خود به این نتیجه رسید که هیچ یک از مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی توانایی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز را ندارد. همچنین این یافته با یافته‌های پژوهش (فارر و اسکینر، 2003)، همسو و هم‌جهت است. آن‌ها در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که روابط بین دانش‌آموزان و معلمان (اعتماد به معلم) پیش‌بینی‌کننده قوی برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است.

از این رو، دانش‌آموزانی که معتقدند در مدرسه‌شان از نمره‌های خوب قدردانی می‌شود، دانش‌آموزان مدرسه به کسانی که نمره‌های خوب می‌گیرند، احترام می‌گذارند، دانش‌آموزان مدرسه آن‌ها تلاش زیادی برای بهبود وضعیت آموزش خود می‌کنند، مدرسه آن‌ها نسبت به یادگیری دانش‌آموزان جدی است، میزان پیشرفت تحصیلی آن‌ها به چالش کشیده می‌شود، اگر مدرسه کمک بیشتری نیاز داشته باشد، آن‌ها توانایی این امر را دارند، معلمان مدرسه همیشه آماده کمک کردن هستند، معلمان به آسانی برای صحبت کردن در دسترس هستند، معلمان آن‌ها در نحوه آموزش دادن خوب عمل می‌کنند، دانش‌آموزان مدرسه آن‌ها می‌توانند روی کمک معلمان خود حساب کنند، معلمان آن‌ها کارهای بزرگ و معرکه‌ای صورت می‌دهند، معلمان با آن‌ها صادق هستند و معلمان مدرسه آن‌ها واقعاً به صحبت‌های دانش‌آموزان گوش فرا می‌دهند؛ می‌توان انتظار پیشرفت تحصیلی بیشتر آن‌ها نسبت به دانش‌آموزانی که در این شاخص‌ها نمره بالایی به دست نمی‌آورند، داشت. در مجموع می‌توان گفت که، بررسی یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که تأکید تحصیلی دانش‌آموز بیشترین و احساس هویت دانش‌آموز نسبت به مدرسه، کمترین سهم را در پیشرفت تحصیلی در مدرسه دارد.

با توجه به نتایج این پژوهش و یافته‌های سایر پژوهش‌ها، این امر مسلم می‌شود که ایجاد و توسعه

داری داشتند. از بین مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، مؤلفه تأکید تحصیلی دانش‌آموز بالاترین رابطه را پیشرفت تحصیلی داشته است (0/391). رابطه مثبت بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی در این پژوهش با یافته‌های پژوهش‌های اسپنن موران و همکاران (اسپنن موران، 2013)، (مایکل، 2004)، (هوی و همکاران، 2006)، (اسمیت و هوی، 2007)، (کینگ بیول، 2010)، (بیول و مایکل، 2012)، (گارول و کرمگیل، 2010)، (روز و همکاران، 1996)، (کیربای و دی‌پاولا، 2011)، (عباسیان و همکاران، 2013) و (ژاله‌رضایی، 1994)، همسو و هماهنگ است. این محققان در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسیدند که خوش‌بینی تحصیلی و مؤلفه‌های آن چه در سطح فردی (دانش‌آموز) و چه در سطح مدرسه نقش مثبت و معنی‌داری در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. همچنین این یافته‌ها با یافته‌های پژوهش (پاملا جی، 2012)، ناهمخوانی دارد. او در پژوهش خود به این نتیجه رسید که با وجود کنترل وضعیت اجتماعی-اقتصادی دانش‌آموزان، بین خوش-بینی تحصیلی مدارس و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری وجود ندارد. نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام نیز نشان داد که از بین مؤلفه‌های خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، به ترتیب تأکید تحصیلی دانش‌آموز و اعتماد دانش‌آموز به معلم بیشترین سهم را در پیش‌بینی متغیر پیشرفت تحصیلی دارند. این دو مؤلفه مجموعاً 19/7 درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را به طور معنی‌داری پیش‌بینی می‌کنند. مؤلفه احساس هویت دانش‌آموز نسبت به مدرسه به دلیل ناچیز بودن قدرت پیش‌بینی آن از معادله رگرسیون خارج شده است. لازم به ذکر است که وجود همبستگی چندگانه بین خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموز و پیشرفت تحصیلی آن‌ها در این پژوهش با یافته پژوهش (پاملا جی، 2012)، ناهمخوانی دارد. او در

- با توجه به اینکه اعتماد دانش‌آموزان به معلمان به عنوان یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در این پژوهش مورد توجه قرار گرفت؛ لذا، به معلمان مدارس پیشنهاد می‌شود با ایجا روابط دوستانه و استفاده از کنترل انسانی و دموکراتیک شرایط را برای افزایش اعتماد دانش‌آموزان به آنان فراهم آورند.

- به مدیران مدارس پیشنهاد می‌شود شرایط را برای فراگیری مهارت‌های ضروری که موجب کسب و توسعه محیط‌های پویا و خوشایند (مخصوصاً در مدارس که جمعیت دانش‌آموزان ناهمگون است) در مدارس می‌شود را برای کادر آموزشی فراهم آورند.

- به مدیران مدارس پیشنهاد می‌شود برای کسب فهم و بصیرت جدید پیرامون اعتماد و پیشرفت دانش‌آموز، به آزمون ارتباط بین روابط معلم - دانش‌آموز و پیشرفت تحصیلی در مدارسشان بپردازند.

در این بخش به ذکر پیشنهادهایی خواهیم پرداخت که پژوهش‌گر در طی فرایند پژوهش با آن‌ها روبرو شده و می‌تواند زمینه‌ای برای پژوهش‌های آتی توسط سایر پژوهشگران باشد:

- با توجه به اینکه در این پژوهش متغیرهای وضعیت اقتصادی - اجتماعی و پیشرفت تحصیلی قبلی دانش‌آموزان کنترل نشده بود؛ لذا، به سایر پژوهش‌گران پیشنهاد می‌شود این پژوهش را با کنترل این دو متغیر تکرار کنند.

- حوزه اجرایی این پژوهش دبیرستان‌های پسرانه شهر تهران بوده است، لذا به سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی مدارس دخترانه و همچنین مدارس سایر شهرها را برای بررسی رابطه این دو متغیر، مورد مطالعه قرار دهند.

محیطی که خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد، باید بخشی از چشم‌انداز مدارس باشد، که می‌توان از طریق تمرکز مداوم بر برنامه‌های توسعه حرفه‌ای معلمان و پرسنل مدرسه، که بر افزایش اعتماد بین معلمان و دانش‌آموزان، ایجاد محیط خشنودکننده در مدرسه و تأکید بر انتظارات تحصیلی بالا متمرکز است، به دست آید. باید ابزارهای مناسبی که مورد نیاز معلمان و دیگر کارکنان مدرسه برای کسب موفقیت آن‌ها در حمایت از چشم‌انداز مدرسه باشد، در اختیار آن‌ها قرار داد. این ابزارها شامل اختصاص زمان مناسب برای تفکر و همکاری کردن، حمایت مدیریتی، نظارت و راهنمایی و بازخود به موقع، می‌باشد. از این رو، معلمان و رهبران مدرسه برای تحت تأثیر قرار دادن برون‌دادهای مدرسه تنها نیاز دارند بر برنامه‌های درسی تمرکز کنند، بلکه باید تلاش‌های خود را بر توسعه شرایط اجتماعی در مدارس نیز، معطوف کنند. برای آماده کردن معلمان برای توسعه خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان، باید جهت کاری برنامه‌های آماده‌سازی آن‌ها بر دیدگاه‌های شناختی - اجتماعی تمرکز داشته باشد، به نحوی که آموزشگران فهم عمیقی از نقش - هایشان در تأثیری که بر شرایط اجتماعی مدارس، توسعه شناختی دانش‌آموزان و ارتباط بین این عوامل و پیشرفت وجود دارد، کسب کنند.

بنابر یافته‌های این پژوهش، پیشنهادهای زیر به منظور بهبود خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان و جلوگیری از افت تحصیلی آن‌ها ارائه می‌شود:

- به مدیران و معلمان مدارس پیشنهاد می‌شود با ایجاد باورهای خوش‌بینانه در خود و گسترش محیط مدرسه‌ای مثبت‌گرا، فعال و شاداب، شرایط را برای رشد خوش‌بینی تحصیلی دانش‌آموزان فراهم کنند.

منابع

حسینی طباطبایی، فوزیه؛ قدیمی‌مقدم، ملک‌محمد. (1386). بررسی علل پیشرفت تحصیلی دختران در مقایسه با پسران در استان‌های خراسان رضوی،

شمالی و جنوبی. مجله دانش و پژوهش در علوم تربیتی، شماره 15، صص 119-147.
ذبیحی حصار، نرجس‌خاتون. (1392). ارتباط خوش - بینی تحصیلی معلم و اهداف پیشرفت دانش‌آموزان با یادگیری تحصیلی دانش‌آموزان. پایان‌نامه دکتری

- عباسیان، عبدالحسین؛ ابوالقاسمی، محمود؛ قهرمانی، محمد؛ پرداختچی، محمدحسن. (1391). بررسی رابطه سبک رهبری توزیعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهر تهران. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی. شماره 21، صص 85-108.
- مرکز ملی مطالعات تیمز و پرلز. (1391). نتایج تیمز و پرلز 2011 و مقایسه آن با روند عملکرد دانش‌آموزان ایران در دوره‌های قبل. بازیابی 18 آذر 1393، از www.rie.ir.
- Bevel, R.K. & Mitchell, R.M. (2012). The effects of academic optimism on elementary reading achievement. *Journal of Educational Administration*, 50 (6), 773-787.
- Finn, J.D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59 (2), 117-42.
- Furrer, C. & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology*, 95 (1), 148-62.
- Gentilucci, J.L. & Muto, C.C. (2007). Principals' influence on academic achievement: The student perspective. *NASSP Bulletin*, 91 (3), 219-236.
- Gordon, M.F. & Louis, K.S. (2009). Linking parent and community involvement with student achievement: Comparing principal and teacher perceptions of stakeholder influence. *American Journal of Education*, 116 (1), 1-31.
- Greene, K. & Anyon, J. (2010). Urban school reform, family support, and student achievement. *Reading & Writing Quarterly*, 26 (3), 223-236.
- Guröl, M. & Kerimgil, S. (2010). Academic optimism. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 929-932.
- Hoy, W. (2012). School characteristics that make a difference for the achievement of all students. *Journal of Educational Administration*, 50 (1), 76-97.
- Hoy, W. K., Tarter, C. J. & Woolfolk Hoy, A. (2006). Academic optimism of schools: A force for student achievement. *American Educational Research Journal*, 43, 425-446.
- King Bevel, R. (2010). The effects of academic optimism on student academic achievement in Alabama. For the Degree of Doctor of Education. Department of educational leadership, The University of Alabama.
- Kirby, M.M. & DiPaola, M.F. (2011). Academic optimism and community engagement in urban schools. *Journal of Educational Administration*, 49 (5), 542-562.
- Ladd, G.W. and Dinella, L.M. (2009). Continuity and change in early school engagement: Predictive of children's achievement trajectories from first to eighth grade. *Journal of Educational Psychology*, 101 (1), 190-206.
- Mitchell, R. (2004). The effects of trust on student identification and academic performance. Doctoral dissertation, Oklahoma State University, Stillwater, OK.
- Smith, P.A. & Hoy, W.K. (2007). Academic optimism and student achievement in urban elementary schools. *Journal of Educational Administration*, 45 (5), 556-568.
- Tschannen-Moran, M., Bankole, R.A., Mitchell, R.M. & Moore Jr, D.M. (2013). Student academic optimism: A confirmatory factor analysis. *Journal of Educational Administration*, 51 (2), 150-175.
- Ward, M. (2004). Memo to new board members: Staying focused on student achievement is the hardest part of the job. *American School Board Journal*, 191 (6), 32-35.
- Zorn, D. & Boler, M. (2007). Rethinking emotions and educational leadership. *International Journal of Leadership in Education*, 10 (2), 137-151.